

УДК 378.013.43:81'243

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.111.06>

Гузь О. І.

orcid.org/0009-0009-1331-4790

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В процесі навчання у закладах вищої освіти важливо допомогти молодим людям сформувати систему загальнолюдських цінностей, яка допоможе їм у подальшому житті долати труднощі, знаходити правильний вихід із складних життєвих ситуацій. Формування системи загальнолюдських цінностей залежить від економічної, політичної та соціальної ситуації в країні. В економічно розвинених країнах система загальнолюдських цінностей відрізняється від країн з невисоким рівнем економіки. Потрясіння, які наша країна переживає вже кілька років поспіль, в політичній, економічній та соціальній сферах нашого життя впливають на формування системи цінностей у молоді. Ті цінності, які посідають перші місця в мирних країнах, відходять на другий план у воюючій країні. Оскільки система загальнолюдських цінностей не є сталою константою, такі науки як соціологія, педагогіка, психологія та інші постійно займаються вивченням цінностей, які домінують в суспільстві. Система цінностей визначає якість життя. Навчання в університетах повинно допомагати сформувати правильну систему. Викладачі іноземної мови мають значні ресурси, щоб сприяти цьому формуванню. Для навчання слід відбирати тексти, які мають важливу для студентів інформацію, яка спонукає їх до роздумів, які духовно близькі студентам. Роботу з навчальним текстом слід проводити на трьох етапах: опрацювання лексичного та граматичного матеріалу, розгляд фактів та інформації і висловлювання власної точки зору, ґрунтуючись на особистий досвід. Викладач має задавати питання студентам, які апелюють до їхнього особистого досвіду і спонукають їх до роздумів. Такі обговорення можна проводити у групах або розділити студентів на пари, для їх більшої залученості до усного висловлювання. На таких заняттях зазвичай відбувається навчання двох видів мовленнєвої діяльності: усного мовлення та читання, оскільки навчальна інформація в університетах надається переважно у вигляді текстів. Правильний відбір навчального матеріалу та грамотно організований навчальний процес сприяють формуванню системи загальнолюдських цінностей у студентів.

Ключові слова: система, етапи навчання, виховання, спілкування, заборони, емігранти, групова робота.

Процеси глобалізації вимагають нових підходів до навчання та виховання молодих людей. Міжкультурна комунікація стає більш важливою. Кожна людина повинна мати сформовану систему загальнолюдських цінностей. Тому дітей, молодих людей необхідно навчати визначати пріоритети у житті, розуміти заради чого вони живуть. Кожна людина визначає свої життєві цінності: принципи, переконання, світогляд, свобода, самовдосконалення, любов, повага, цінність людського життя. Система цінностей формує продуктивне мислення, стійкість характеру, регулює емоції, вчить ефективній взаємодії з іншими людьми незалежно від їхньої національної приналежності. Цінності визначають те, якими ми хочемо бути, а не те, що ми хочемо мати. Система цінностей впливає на якість життя.

Метою статті є розгляд шляхів формування системи загальнолюдських цінностей у студентів університетів засобами іноземної мови. Сформована система цінностей допоможе молодим людям перебороти складнощі сучасного світу.

Тема цінностей була і залишається актуальною у соціологів, педагогів і психологів. Соціологи постійно досліджують як впливають економічні та політичні зміни, війни на зміни в ціннісних системах народів. Останні десятиліття з розвитком глобалізації, з технічним процесом показують більш тісний зв'язок як між людьми всередині однієї країни, так і між людьми з різних країн, різних національностей.

Останні міжнародні події в Україні та світі свідчать про зростання ідеологічного екстремізму, поляризації суспільства, якій сприяють характеристики цього суспільства. Більша поляризація в галузях економіки, еміграції, ліво-правої самоідентифікації, гендерної рівності спостерігається в слабо модернізованих країнах, тому що переважна більшість людей дотримуються консервативних поглядів.

У високорозвинених країнах, де населення розділене між ліберальними і консервативними поглядами, поляризація щодо абортів та розлучень виявилася вищою, ніж у економічно слабкорозвинених країнах. Підвищення рівня життя стимулює перехід від традиційних цінностей до світсько-раціональних. За характеристиками суспільства можна передбачити певну реакцію людей на якісь питання. Наприклад, в сильно релігійному суспільстві можна передбачити їхнє ставлення до абортів, розлучень, дітей, гендерної рівності, влади [3].

Щоб зменшити ідеологічний екстремізм та поляризацію суспільства, необхідно розвивати мультикультурну освіту, яка покращить культурну обізнаність. Це виховуватиме почуття поваги серед молодих людей. Вони навчатимуться цінувати культурні відмінності. Уточнення цінностей покращує розуміння мультикультуралізму, покращує щоденне міжкультурне спілкування [1, 19].

Ш. Шварц вважає духовність універсальною цінністю. В духовну цінність він включає духовне життя, сенс життя, внутрішню гармонію, єднання з природою, побожність [4, 663].

Війна в Україні змінила погляд людей на нашу систему цінностей. Відбулися великі зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, що зумовило зміну цінностей. На головне місце вийшла цінність людського життя, свободи і незалежності, матеріальної, моральної та психологічної взаємопідтримки.

Викладачі іноземної мови в університетах мають значні можливості допомогти студентам сформувати правильну систему загальнолюдських цінностей. Розглянемо як можна організувати таку допомогу. Зазвичай для навчання відбираються навчальні тексти, які демонструють не лише певний граматичний чи лексичний матеріал, а й мають важливе смислове навантаження. На уроках іноземної мови навчання іншомовного матеріалу повинно відбуватися на трьох рівнях: на рівні фактів, понять, цінностей. Розглянемо як Рачман Д. пропонує організувати навчання за таким підходом. Під час навчання на першому рівні студенти вчать виокремлювати фактичну інформацію. На другому рівні студенти вчать поєднувати факти у певні ідеї, складати деталі в одне ціле, шукати додаткову інформацію. Шкода, що на заняттях з іноземної мови метою читання є переважно вивчення лексичного та граматичного матеріалу з тексту, робота над змістом матеріалу часто обмежується лише згадуванням фактів. [2, 64–77].

Найвищий – третій рівень навчання співвідноситься з урахуванням власних потреб учнів, їхніх інтересів, почуттів і поведінки.

Навчання може розпочинатися з будь-якого рівня. Хоча існує думка, що розпочинати і закінчувати потрібно на третьому рівні. Якщо студенти хочуть вирішити ціннісну проблему, яка важлива для них, вони захочуть знати про факти і концепції проблеми. Таким чином, розпочинаючи роботу з третього рівня, студенти будуть більш мотивовані працювати на двох перших. Потім, коли більша частина навчального матеріалу буде опрацьована, доцільно повернутися до головного питання:

Що важливого ви взнали?

Чи змінилися ваші думки? Як?

Які ваші переконання змінилися, а які зміцніли?

Чи може те, що ви взнали, якимось вплинути на ваше життя?...

Навчання на зазначених рівнях потребує правильного розподілу часу на кожний рівень. Якщо відвести занадто багато часу на рівень фактів, то навчання здасться сухим і неважливим. Занадто багато часу відведеного для другого та третього рівнів перетворять завдання на розумову розминку. Тому викладач повинен сам вирішити скільки часу відвести на кожний рівень. Він може це зробити, задавши собі питання: Як ця тема може допомогти розвинути цінності моїх студентів? Чи дійсно це якимось вплине на їхнє життя?

Пропонуємо розглянути ці етапи навчання на прикладі. Зараз мільйони наших людей через війну змушені жити в інших країнах. Ця ситуація дещо схожа з іншою відомою історією про переселенців з Німеччини, які заснували день Подяки в США. Вони залишили Німеччину в 1620 році, де їх переслідували за їхні релігійні погляди, і переселилися в Америку. Близько сотні чоловіків, жінок і дітей сіли на корабель відправились до нових берегів. Вони прибули туди восени. Зима видалася суворою і багато людей померло. Весною з допомогою індіанців вони посадили зерно та овочі. Восени вони зібрали багатий врожай і відсвяткували день Подяки.

Питання, які можна задати на рівні *фактів*:

Чому і коли переселенці залишили Німеччину?

Як вони потрапили в новий світ?

Як індіанці допомогли їм?

Чому переселенці святкували день Подяки?

Кого вони запросили?...

Питання, які можна задати на *концептуальному рівні*.

Під час переходу на концептуальний рівень студенти згадують такі явища, як релігійні забобони та еміграція, порівнюють ці процеси у минулому і сьогоденні. Студенти аналізують, узагальнюють, інтерпретують факти з розповіді, роблять висновки щодо розвитку людства.

Питання, які можна задати на концептуальному рівні:

Про забобони: Що таке забобони?

Які приклади забобон існують зараз?

Що це дає людям? Чому вони існують?

Як можна боротися із забобонами?

Як люди, які самі постраждали від забобонів інших по відношенню до себе, можуть так само ставитися до інших?

Про культурну асиміляцію: Що таке культурна асиміляція?

Які ви знаєте інші приклади культурної асиміляції у світовій історії?

Які етнічні групи живуть у нашому суспільстві?

Які переваги та недоліки культурної асиміляції?

Про еміграцію: Які причини, що можуть спонукати людей переїжджати в інше місце?

Ви знаєте приклади з власного життя, з історії, коли великі групи людей емігрували?

Чи є різниця між емігрантами і біженцями?

На цьому рівні доцільно також обговорювати проблеми життя у дикій природі та у цивілізованому світі, допомогу оточуючих людей, свята.

На *ціннісному рівні* викладач ставить питання, використовуючи займенник «ви», щоб безпосередньо співвіднести навчальний матеріал з життям студентів. Викладач повторно застосовує таку форму звернення, щоб змусити студентів думати, усвідомлювати.

Питання, які можна задати на цьому рівні:

Про забобони: Чи страждали ви коли-небудь від забобон інших людей? Що це була за ситуація? Чи була б у вас сьогодні інша реакція?

У вас є забобони стосовно людей чи речей? Як ви думаєте вони виникли?

Ви задоволені тим, що маєте якісь забобони? Чи намагалися ви боротися з забобонами? Які були результати?

Про культурну асиміляцію: Яке ваше етнічне підґрунтя/ національність? Ви нею пишаєтесь?

Яка є одна річ, якою ви пишаєтесь у вашій національності?

Яка є одна річ, якою ви не пишаєтесь?

Ви коли-небудь відвідували країну, в якій не говорять вашою мовою? Як ви почувалися? Які іноземці є у вашій країні зараз?

Про еміграцію: якщо щось, до чого ви маєте дуже сильні почуття, у вас відніметься, чи захочете ви залишити вашу країну?

Подумайте про людей, з якими б ви захотіли попрощатися перед від'їздом?

Про скількох людей ви подумали? Як би ви з ними попрощалися?

Переселенці не можуть взяти багато речей з собою.

Які б найдорожчі речі для себе ви взяли, якби могли взяти лише одну валізу?

Про допомогу: згадайте, яку допомогу ви надавали останній раз.

Як люди сприйняли вашу допомогу? Чи зробили б ви це сьогодні по-іншому?

Що вам важче: пропонувати допомогу, допомагати чи отримувати допомогу? Що ви відчуваєте, коли ви просите про допомогу? [2, 64–77].

Навчання на трьох рівнях спонукає студентів думати, діяти, відчувати. Вони вчаться знаходити справжні життєві цінності. Навчання таким шляхом в школі і вищих навчальних закладах допомагає молодій людині правильно визначити свій шлях у житті.

На всіх трьох етапах навчання для більш активної участі можна організовувати групову роботу на основі навчального матеріалу. Ґрунтуючись на факти студенти шукають додаткову інформацію, пояснюють представлені в навчальному матеріалі ідеї, висловлюють власну точку зору.

Під час навчання такі форми роботи, як парна, групова і робота в команді показали досить високу ефективність. Тому викладачам слід залучати студентів в групову роботу, створювати змістовні ситуації, які відповідають тематиці уроку та надають правильне уявлення про світ.

Термін «групової роботи» є дуже різнобічним, який охоплює прийоми, в яких двоє чи більше студентів отримують завдання, яке вимагає співпраці і мовленнєві дії, які учні мають вибрати самі відповідно до завдання. Деякі методисти схильні до думки, що кількість студентів у групі не повинна перевищувати шести. У більших групах порушується одна з головних передумов організації групової гри – надати студентам більше можливостей для висловлювання.

Знання видів групової роботи сприяють її ретельній організації. До групової роботи можна віднести читання зигзагом, мозковий штурм, навчальні ігри, рольові ігри, драматизацію, спільні проекти, метод інтерв'ю, заповнення інформаційних прогалин, обговорення проблем, дискусії тощо.

Для формування системи цінностей та підвищення мотивації навчання студентів всі розглянуті види групової роботи мають базуватися на ситуаціях реальної соціально-професійної діяльності та життєвих ситуаціях. Спільні види групової роботи активізують можливості як окремої особистості, так і особистості у співпраці з колективом.

Розглянемо читання як вид групової роботи. У вищих навчальних закладах студенти отримують навчальну інформацію переважно через читання навчальних текстів. Вміння читання є дуже важливим, оскільки ми отримуємо найрізноманітнішу інформацію у вигляді текстів з різних країн стосовно різноманітних питань. Це можуть бути особисті листи, газети, журнали, інструкції до техніки, друковані матеріали в Інтернеті. Тобто, переважно ця інформація надходить у вигляді текстів.

Особливої популярності серед молоді набуло особистісне спілкування, листування, спільні ігри із закордонними знайомими через Інтернет. Тобто спілкування відбувається в режимі «читання – писемне мовлення». Наші студенти спілкуються з іноземцями на різні теми. Навіть зараз, під час війни в Україну приїжджає багато іноземців. Сумні події в нашій країні збудили в них інтерес до нашої країни, до нашої історії, культури, мови. Багатьох іноземців цікавлять події в нашій країні, пов'язані з війною. Наші студенти повинні вміти донести їм інформацію правильно не лише з точки зору лексики і граматики. В умовах кремлівської пропаганди ми маємо навчити наших студентів аргументовано відстоювати свою точку зору, захищати наші ідеали і цінності.

Особисте листування являє певні складності. Студенти часто скаржаться на те, що використовується, по-перше, сучасна розмовна лексика, яка відсутня у словниках, а також ненормативні скорочення. Тому викладач має знати останні тенденції в розвитку мови, сучасні неологізми, молодіжні аббревіатури, популярні сленгові слова та жаргонізми.

Більшість інформації про сучасну мову надходить у вигляді різноманітних різножанрових текстів. Процес читання викладач може зробити дійсно цікавим. Оскільки процес читання передбачає різні цілі читання

(як то: знайти конкретну інформацію, зрозуміти ідею тексту) будуть використовуватися різні стратегії для виконання завдання.

Існує багато видів вправ для навчання читання. Перш за все, вправи можна розділити на такі етапи: підготовчі перед читанням, під час читання та після читання. Підготовчий етап є дуже важливим, оскільки від нього залежить чи будуть студенти читати текст. Якщо викладач не зможе викликати зацікавленість до тексту, то наступні етапи будуть не ефективними. Взагалі, будь яка діяльність має починатися питанням: Навіщо це потрібно робити?

У вищих навчальних закладах відбираються такі тексти, які не лише мають новий мовний матеріал, але й демонструють важливі загальнолюдські цінності. Для формування загальнолюдських цінностей у студентів найбільше часу має відводитися на третій етап - аналіз, узагальнення інформації, розвиток ідеї тексту. Наприкінці роботи з текстом студенти обов'язково висловлюють власну точку зору щодо фактів, інформації в прочитаному тексті. Студенти повинні спиратися на власний життєвий досвід, на досвід своїх рідних та друзів. Викладачі мають спонукати студентів до висловлювань, можливо допомогти їм сформулювати думку іноземною мовою, підказати необхідну лексику та граматичні конструкції.

Групова робота у вигляді проектного навчання також може зробити вагомий внесок у формування системи загальнолюдських цінностей у студентів на заняттях з іноземної мови. Невеликим групам студентів (зазвичай 3–4 особи) дають різні теми проектів, наприклад: Роль жінки в сучасній Україні; Життя наших біженців в інших країнах; Чи можуть художні історичні фільми мати відхилення від правди?...

Теми для груп можуть бути однаковими, але можуть і дещо відрізнятися. Навіть однакові теми студенти можуть виконати різними шляхами. Працюючи над спільними проектами студенти мають самі розробити план і структуру роботи, знайти додаткову інформацію, ефективно співпрацювати в групі, вибрати форму презентації, тобто проявити власну ініціативу для реалізації проекту. Студенти мають виконати проект іноземною мовою. Презентація проекту відбувається іноземною мовою. Презентації доповідей студенти доповнюють схемами, малюнками, фотографіями. Проектна методика може застосовуватися у навчанні студентів з різним рівнем мовних знань і різної вікової категорії. Вона не лише навчає студентів іноземної мови, але й розвиває творчі пізнавальні здібності, розвиває вміння самоосвіти, розвиває ораторські здібності і вміння логічного висловлювання. Все це впливає на формування системи загальнолюдських цінностей у молодих людей.

Сьогодення та майбутній світ залежить від вміння молодих людей різних національностей спілкуватися, від навичок міжкультурної комунікації. Навчання в закладах вищої освіти допомагає молодим людям розвинути комунікативні навички. Формування системи цінностей залежить від ступеня активності студентів на занятті, яка може забезпечуватися різними видами групової роботи, як в аудиторії, так і за її межами. Для формування системи загальнолюдських цінностей навчальні тексти повинні мати цікаву і важливу для студентів інформацію, виховну цінність. Навчальний матеріал може бути ефективним інструментом для формування у студентів системи загальнолюдських цінностей. Крім того, в закладах вищої освіти необхідно готувати студентів-майбутніх вчителів до роботи в такій площині з їхніми майбутніми учнями.

Використана література:

1. Hatmono P. D., Sutimin L. A., Akhyar M. Effectiveness of Value Clarification Technique (VCT) Based Teaching Materials on High School Students' Understanding of Multiculturalism: Mixed Method Approach. *Educational Process: International Journal*. 2025. № 15 (e2025157). P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.22521/edupij.2025.15.157> (Last accessed: 26.04.2026).
2. Chang Ch., Ow P. Subject Matter Knowledge and Sustainability – Implications for Classroom Instruction. In: Muñiz Solari, O., Schröfer, G. (eds) Understanding Sustainability with Pedagogical Practice. *Advances in Geographical and Environmental Sciences*. Singapore: Springer, 2023. P. 91–103. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-99-2687-9_8 (Last accessed: 26.04.2026).
3. Rigoli F. Ideological Extremism and Polarization on a Global Scale. *WVS NewsShow*: веб-сайт. Webinar. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSNewsShow.jsp?ID=751> (Last accessed: 26.04.2026).
4. Refining the Theory of Basic Individual Values / Schwartz S. H. & others. *Journal of Personality and Social Psychology*. *APA Psyc Net*. 2012. № 103(4). P. 663–688. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0029393> (Last accessed: 26.04.2026).

References:

1. Hatmono P. D., Sutimin L. A., Akhyar M. (2025). Effectiveness of Value Clarification Technique (VCT) Based Teaching Materials on High School Students' Understanding of Multiculturalism: Mixed Method Approach. *Educational Process: International Journal*. № 15 (e2025157). P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.22521/edupij.2025.15.157> (Last accessed: 26.04.2026).
2. Chang Ch., Ow P. (2023). Subject Matter Knowledge and Sustainability – Implications for Classroom Instruction. In: Muñiz Solari, O., Schröfer, G. (eds) Understanding Sustainability with Pedagogical Practice. *Advances in Geographical and Environmental Sciences*. Singapore: Springer. P. 91–103. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-99-2687-9_8 (Last accessed: 26.04.2026).
3. Rigoli F. (2025). Ideological Extremism and Polarization on a Global Scale. *WVS NewsShow*: website. Webinar. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSNewsShow.jsp?ID=751> (Last accessed: 26.04.2026).
4. Refining the Theory of Basic Individual Values / Schwartz S. H. & others. *Journal of Personality and Social Psychology*. *APA Psyc Net*. 2012. № 103(4). P. 663–688. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0029393> (Last accessed: 26.04.2026).

O. Huz. The development of universal human values for students by means of a foreign language

During study at universities it is important to help young people develop a system of universal human values that will help them in later life to overcome difficulties and find the right way out of dilemmas. The development of a system of universal human values depends on the economic, political and social situation in the country. In economically developed countries, the system of universal human values differs from that in countries with a less developed economy. The upheavals that our country has been experiencing for several years – in the political, economic and social spheres of our lives – are shaping the system of universal human values of young people. The values that take precedence in peaceful countries fade into the background in a country at war. Since the system of universal human values is not a fixed constant, disciplines such as sociology, pedagogy, psychology and others are constantly engaged in studying the values that dominate society. Value systems determine the quality of life. University education should help to shape the right values. Foreign language teachers have considerable resources at their disposal to facilitate this process. Teaching texts should contain information relevant to students, they should encourage them to reflect, and resonate with them on a personal level. The work on the text should be carried out in three stages: studying the vocabulary and grammar, examining the facts and information, and expressing students' own point of view based on personal experience. The teacher should ask students certain questions that draw on their personal experience and encourage them to reflect. Such discussions can be held in groups or by dividing students into pairs, to organise greater participation in oral expression. Such lessons typically focus on two types of language activity: speaking and reading, so as academic material at universities is presented primarily in the form of texts. The careful selection of teaching materials and a well-organised teaching process help to foster a system of universal values among students.

Key words: system, stages of learning, education, communication, prejudices, emigrants, group work.

Дата першого надходження статті до видання: 06.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0